

O RAZMIŠLJANJU

Odlično, a ne zadošča

Edward de Bono: »Um je naš edini vir.«

D Eden od petdesetih najpomembnejših sodobnih mislecev, Edward de Bono, je predvsem učitelj učinkovitega in ustvarjalnega razmišljanja. Njegove metode, denimo lateralno mišljenje ali šest klobukov razmišljanja, so razširjene domala po vsem svetu. Tudi pri nas se v šolah že pojavljajo krožki, v sklopu katerih se učenci učijo razmišljati po de Bonovem programu CoRT. Reportažo z Osnovne šole Šmartno pri Slovenj Gradcu, na kateri deluje eden takih krožkov, smo objavili septembra lani. Pred letom dni je nastal tudi učni načrt za izbirni predmet v zadnjem triletju osnovne šole Učenje razmišljanja, ki je v postopku potrjevanja. A v mnogih državah je tovrstno učenje razmišljanja v obveznem delu šolskih programov. In kaj je temeljno sporočilo Edwarda de Bona? »Vsak se lahko nauči učinkovito razmišljati. Celo vi.« Ko po svetu pripravlja pogovore, mu zbrani postavljajo zelo različna vprašanja. Na nedavnem srečanju v Ljubljani je nekdo med drugim želel zvedeti, kako lahko posameznik odkrije svoje potenciale in možnosti, da jih uresniči. »To ni mogoče!« je odgovoril Edward de Bono. »Sanjajte, sledite sanjam, če vam ne uspe, zamenjajte sanje.«

Kot zdravnik ste se ukvarjali s samoregulativnimi procesi v telesu, preučevali ste zapletene sisteme in odnose med njimi, torej ledvice, srce, pljuča, žleze ... Prešinila vas je zamisel, da je tudi um samoregulativni proces. To je bila prelomnica, ki vas je privedla do tega, da ste se začeli ukvarjati s procesi razmišljanja. Kaj pomeni, da je um samoregulativni proces?

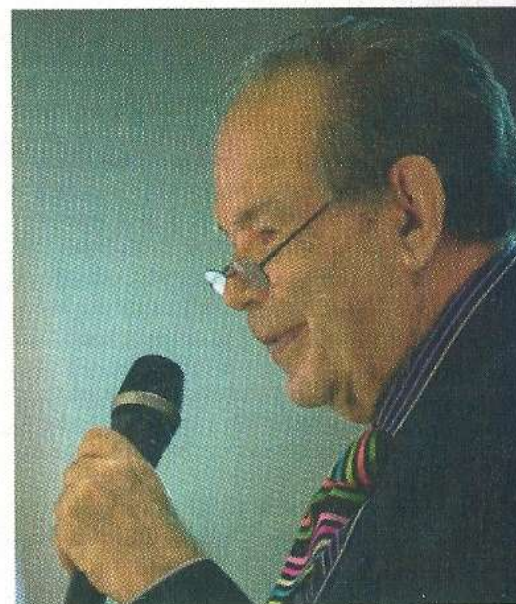
Študiral sem sicer tudi psihologijo, a si z njo nisem mogel kaj prida pomagati, saj smo se večinoma morali učiti, kaj je nekdo dejal leta 1820, kaj nekdo drug nekaj let pozneje ... Naj se vrnem k vprašanju. Imamo dva tipa informacijskih sistemov – pasivnega in aktivnega. Skoraj vsi običajni informacijski sistemi so pasivni, tudi računalniki. Informacija je shranjena na podlago in leži tam pasivno, dokler je ne uporabijo neki možgani ali centralni procesor. V aktivnih sistemih pa so in-

Če ste v sporu, ste podvrženi napadu, kritiki. Vse to povzročijo, da so v možganih tedaj spodbujeni le tisti predeli, ki na nas vplivajo negativno.

da je nekaj dobro in drugo slabo. A to nikakor ne zadošča. Naučiti bi jih morali tudi to, kako razmišljati s svojo glavo in kako lahko nekaj naredijo, ustvarijo, spremenijo. Namesto da njihove odgovore ocenjujemo samo kot pravilne ali napačne, bi morali kdaj reči tudi – to je zanimivo. Torej učenec lahko odgovori z odgovorom, ki ni pravilen, ni napačen, ampak je zanimiv. Učitelj ga nato lahko spodbudi, da pove še kaj več.

Je to tudi razlog, da z leti šolanja upada sposobnost za divergentno mišljenje? Študije so

če nekako le zaidemo na stransko pot, z zapoznelim spoznanjem ugotovimo, da je povsem očitna in logična. To ponazorilo tale šala. Stara gospa umre in gre v pekel. Tava naokoli in zagleda na klopici starega možakarja z lepo mlado blondinko, ki mu sedi na kolenih. Vpraša ga: Ali ste prepričani, da je to pekel? Zdi se mi, da se precej zabavate. Je, pekel, je, odgovori možakar, jaz sem njena kazen. Ta asimetrija in zapoznelo spoznanje sta temelja humorja in ustvarjalnosti, ki pa povzročata tudi resno težavo. In sicer to, da vsako dragoceno in ustvarjalno idejo šele z zapoznitvijo dojamemo kot logično. A že 2.400 let se na to odzivamo neprimerno – ker se nam ustvarjalne ideje ne zdijo takoj logične, skušamo zboljšati logiko in jo tudi več poučevati, namesto da bi resno vzeli ustvarjalnost. Nekaterih stvari pač ne moremo doseči z logiko, lahko jih le z ustvarjalnostjo – a ko jih dosežemo, so nam tudi logične. In lateralno mišljenje pomeni, da zarežemo čez vzorce. To pa ni naravno vedenje možgan, katerih namen je ustvariti in uporabljati rutinske vzorce. Zato tudi ustvarjalnosti ni eden od naravnih procesov v možganih, pravzaprav je z njimi v nasprotju.

Zadnja trditev je nenavadna. Razmišljanje in ustvarjalnost pojmuje kot značilno človeško lastnost ...

Naj ponazorim z zgledom. Ko pride jamski člo-

Majhnih otrok ni treba torej posebej motivirati, saj že razmišljajo pozitivno. Pozneje pa lahko poskrbimo, da bodo to ohranili. To počnemo tako, da izpostavimo pozitivne plati in k temu tudi njih izzivamo. Ne zadošča, da smo jim le zgled! To je sicer naporno, a je vredno.

Pri agresivnih mladih je z metodami poučevanja mišljenja mogoče doseči, da se umirijo, dosežejo ravnotežje. Med njimi jih tudi več najde zaposlitev ...

Je tudi to potrjena raziskava?

Da, to je pokazala raziskava. Ob tem v Londonu deluje center, ki sprejema mlade, ki so preveč nasilni, da bi jih lahko poučevali v šolah. Gre za mlade, ki so zabodli učitelja ali storili kaj podobnega. Pred dvajsetimi leti so v program vpeljali tudi učenje razmišljanja po mojih metodah. Po dveh desetletjih spremljanja učinkov so ugotovili, da se je število kaznivih dejanj in kazenskih obsodb pri mladih, ki so se učili razmišljati, zmanjšalo za 90 odstotkov.

Ali smo lahko premladi ali prestari za to, da bi se naučili razmišljati?

Pred četrtnim letom starosti ni smiselno začeti, omejitve navzgor pa ni. Naučijo se lahko študenti, zaposleni, stari ljudje, celo vi bi se lahko naučili (*smeh*).

Hmm, so torej moja vprašanja tako zelo neumnina?

(*glasen smeh*)

Leta 1991 ste začeli pozitivno revolucijo z izdajo knjige Priročnik pozitivne revolucije, v katerem pravite, da bi morali biti usmerjeni h konstruktivni poti naprej in ne h kritiziranju in izpostavljanju negativnih plati. Kako po vaši oceni napreduje pozitivna revolucija?

Popolnoma nič ne vem o tem, to ni moj velik projekt. Ljudje sicer nekaj počnejo, a s tem nisem seznanjen. Napisal sem pač knjigo in ljudje lahko zamisli uporabijo, kakor želijo.

S tem je povezano tudi vprašanje, kako otroke motivirati k pozitivnemu mišljenju.

Otroci radi razmišljajo in še ne verjamejo, da je kritično mišljenje edina oblika mišljenja. Majhnih

formacije in podlaga, na kateri so shranjene, dejavne. Informacije spreminjajo podlago, ki potem nadaljnje informacije sprejema drugače.

Pravite, da naša največja težava ni globalno segrevanje, pač pa neustrezno razmišljanje? V čem je neustrezno in kakšne so posledice takega razmišljanja?

Izvor težav je v tem, da so bile šole in univerze v srednjem veku v rokah cerkve, ne le v Italiji, tudi drugje. Cerkev je zanimalo le razmišljanje o resnici – da bi dokazala, da heretiki nimajo prav in da bi podprla celotno strukturo verovanja. Zato smo

Nekaterih stvari pač ne moremo doseči z logiko, lahko jih le z ustvarjalnostjo – a ko jih dosežemo, so nam tudi logične.

razvili zelo dobro razmišljanje za iskanje resnice. To nam dobro služi v znanosti. A nikoli nismo razvijali razmišljanja, s pomočjo katerega je mogoče ustvariti nekaj koristnega. Zato tega tudi v šolah ne poučujejo in prav nič čudno ni, da nam te spretnosti zelo primanjkuje. Veliko se ukvarjamo s tem, kdo ima prav, kdo se moti, kaj je slabo, kaj dobro, ne znamo pa poiskati in oblikovati poti naprej.

Do šol niste prav nič prizanesljivi, saj pravite, da otroke učijo slabega razmišljanja in zato je nemoogoče doseči, da bi otroci v razmišljanju uživali.

Šole imajo eno nalogo, in sicer to, da poučijo otroke o tem, kakšen je svet, kakšno je stanje stvari. Podajamo samo informacije in pokažemo,

pokazale, da so osem- do desetletniki veliko bolj ustvarjalni kot štirinajstletniki.

K temu moramo še nekaj dodati. Velika ustvarjalnost majhnih otrok izvira tudi iz njihove nedolžnosti. Ne vedo namreč, da nečesa ni mogoče storiti, doseči ali narediti, zato so bolj sposobni predstavljati si stvari, si jih zamišljati. Starejši otroci pa bodo prej odvrnili, da nekaj ne bo delovalo, da nečesa ni mogoče storiti ali ni treba. Mladost je torej zmeraj prednost prav zaradi te ustvarjalnosti iz nedolžnosti. Opozoril bi rad še na nekaj. Mladi preživijo tako zelo veliko časa na internetu in spremljajo informacije, da začenjajo verjeti, da so informacije vse, kar potrebujejo in da razmišljanja sploh ne potrebujejo. Da zadošča že to, da poiščejo pravo informacijo. A to ni res. Pravzaprav v tem tiči velika nevarnost. O informacijah je torej nujno tudi razmišljati.

Kako potemtakem odvrniti mlade od računalnika in jih pripraviti do tega, da bodo o informacijah razmišljali?

Lahko bi imeli sistem, ki bi vsakih 15 minut ugasnil računalnik za deset minut. (smeh)

Oblikovali ste metodo lateralnega mišljenja. Za kaj pravzaprav gre?

Lateralno mišljenje je zelo preprosto. Najznačilnejša dejavnost človeških možgan je humor. Zakaj? Humor nam pove, da možgani kot samoregulativni sistem oblikujejo vzorce. Ti vzorci pa so po navadi asimetrični. To pomeni, da gremo od točke a do točke b in od točke b do točke c, toda ne tudi od točke a do c. Torej, običajno gremo po glavni poti, ne da bi sploh opazili stransko. Toda

vek iz jame, se prehodi naokrog in vidi rdeč predmet v grmovju. Kaj razmišlja? Sprašuje se, kaj je to. Je to jabolko, ki je dobro za pojedst? Je sadež strupen? Je nekaj nepoznanega? Pri razmišljanju gre večinoma za to, da se učimo o stvareh, jih prepoznavamo ter vrednotimo, ocenjujemo. To je odlično, a ne zadošča!

Pravite, da je glavna ovira razmišljanja zmeda v mislih. Tako ste razvili metodo šestih klobukov razmišljanja, s katero zmedo odpravimo. Za kaj gre pri tej metodi, na čem temelji?

Ta metoda je drugačna od orodja za spodbujanje ustvarjalnosti. Temelji na tem, da se v možganih sproščajo različne kemične snovi, in sicer glede na naša čustva, razpoloženje, ki spodbudi različne dele možgan. Zamislite si, da ste antilopa v Afriki in zaslišite šum v travi. Tedaj se v vaših možganih sproži kemična snov, ki spodbudi vse dele možgan, ki so povezani s strahom, nevarnostjo in podobnim. Zato ste takoj, ko se pojavi lev, pripravljeni na beg. Na drugi strani pa se v levovih možganih takoj, ko zagleda svoje kosilo, aktivirajo vsi deli možgan, ki mu omogočajo priti do kosila. Če ste v sporu, ste podvrženi napadu, kritiki. Vse to povzroči, da so v možganih tedaj spodbujeni le tisti predeli, ki na nas vplivajo negativno. Metoda šestih klobukov razmišljanja pa nam omogoči, da spremenimo razpoloženje – to nam omogoči, da popolnoma uporabljamo možgane. Naj to ponazorim z resničnim dogodkom. V New Yorku je eden od mojih trenerjev v tej metodi uril poroto na sodišču na sodnikovo pobudo. Soglasno odločitev v zapletenem sodnem procesu so sprejeli zelo hitro. Drugi sodniki so bili tako navdušeni, da so potem v vsaj treh državah določili, da lahko sodnik zahteva, da poroto pred sojenjem izurijo v metodi šest klobukov. To je prva sprememba v porotniškem sistemu po tisoč letih.

Vaše metode ustvarjalnega in učinkovitega mišljenja so umeščene v obvezne dele izobraževalnih programov v mnogih državah. Bi jih bilo smotno poučevati tudi v sklopu posameznih predmetov?

Da in ne. Raziskave so pokazale, da je učinkoviteje poučevati mišljenje v sklopu ločenega predmeta. Potem lahko te metode tako ali tako uporabljajo pri vseh drugih predmetih. Učenci, ki so jih usvojili, so pri vseh predmetih precej uspešnejši, kot so bili prej – dosežki se zboljšajo za 30 do sto odstotkov. Naj gre za matematiko, naravoslovje ali zgodovino, jezike ...

Akademski dosežki se torej zboljšajo. Ali tovrstno učenje razmišljanja vpliva tudi na osebni razvoj?

Kritično mišljenje je samo del razmišljanja. Majhnim otrokom ni treba torej posebej motivirati, saj že razmišljajo pozitivno. Pozneje pa lahko poskrbimo, da bodo to ohranili. To počnemo tako, da izpostavljam pozitivne plati in k temu tudi njih izzivamo. Ne zadošča, da smo jim le zgled! To je sicer naporno, a je vredno. Dobro jih je tudi spodbujati k temu, da kaj oblikujejo, kaj ustvarjajo.

Svet torej potrebuje prostor, kjer se bodo rojevale nove ideje. Zato sem nameraval ustanoviti Palačo razmišljanja, ki bi imela dve vlogi. V njej bi sprejemali zamisli kogar koli in promovirali najboljše, ob tem bi pripravljali svetovna srečanja na temo svetovnih vprašanj in problemov.

Kot gost v Organizaciji združenih narodov ste predlagali ustanovitev Palače razmišljanja, a zamisel ni zaživela ...

Ta informacija ni povsem točna. V OZN sem skušal oblikovati skupino, ki bi razvila nove zamisli. Po nekaj srečanjih je generalni sekretar OZN Kofi Anan dejal, da ne bo šlo, ker so vsi dejali, da niso v tej organizaciji, da bi razmišljali, temveč da bi predstavljali svoje države – zato ne bodo razvijali novih idej. Svet torej potrebuje prostor, kjer se bodo rojevale nove ideje. Zato sem nameraval ustanoviti Palačo razmišljanja, ki bi imela dve vlogi. V njej bi sprejemali zamisli kogar koli in promovirali najboljše, ob tem bi pripravljali svetovna srečanja na temo svetovnih vprašanj in problemov. Palača razmišljanja bi lahko bila kjer koli. Najti moram znamenito zgradbo, ki bo okrepila resnost teh mojih prizadevanj. Ena od možnosti je tudi Ljubljanski grad ...

Zdaj ustvarjate že novo knjigo. Za temeljno idejo knjige ste morali izumiti novo besedo, in sicer bonting. Česa se lotevate v tem delu?

Bonting pomeni razmišljati, kako ustvariti nekaj koristnega. Razvil sem tudi tehnike, kako to doseči. A več ne smem povedati, ker moje zamisli hitro prevzamejo drugi in potem rečejo, da sem jih kopiral. A vseeno lahko pojasnim izvorno zamisel. Če smo usmerjeni v to, da ustvarimo nekaj koristnega zase ali za človeštvo, presežemo razmišljanje, ki temelji na vrednotenju, da je nekaj dobro ali slabo. Naučiti se moramo reči, da je nekaj odlično, a ne zadošča. Kritičnost je torej odlična, a ne zadošča!